

A türelmi apostolok nyomában

Cseh-morvaország földjén az ellenreformációban diadalmaskodó katolikus királyi abszolutizmus szétverte a husziták fellegráit, sőt a lutheri és kálvini reformációt is ugyanolyan rossz szemmel nézte, ezért tüzzel-vassal irtotta őket. A protestáns nép bujdosó és üldözött lett hazája földjén. Távoli eldugott vidékeken, megközelíthetetlen helyeken, hegyek között húzódott meg, vagy erdők mélyére szorult, s bár 200 éven át szétszórta és prédikátorok nélkül élt, de megőrizte reformátori hitét és megmaradt Isten protestáns népeként ily hosszú időn át. II. József Türelmi Rendeletének megjelenése utáni (1781) segélykiáltásuk, hogy: „küldjétek igehirdetőket nekünk,” Sárospatakon és Debrecenben talált meghallgatást.

200 éve nem fordult elő, hogy valaki úgy indult volna el azon az úton, amelyen prédikátor eleink jöttek, mint mi most – **Sándor Endre** vámosújfalu lelkipásztorral – ezen az őszön, hogy bejárjuk a hitvalló lelkipásztorok szolgálati helyeit. Ők, ugyanis, amikor elhatározták, hogy jönni fognak, előtte felvidéki szlovák falvakba mentek fél évre nyelvet tanulni, s amikor ezzel már úgy-ahogy boldogultak, s érezték, hogy az igét is fogják tudni hirdetni, szedték a „*sátorfájukat*,” azaz kevés útravaló holmijukat és otthagya hazát és szeretteiket, hajlandók voltak elindulni Cseh-morvaország ismeretlen vidékei felé. Nekünk azonban rendelkezésünkre állt a technika vívmánya: az autó. Így aztán az a 7-800 km, amely 200 éve kénytelen útnak felelt meg, nekünk ma „*csak*” egy napot vett igénybe. Előző kirándulásaim alkalmával már jól megismertem Csehország földjét, most mégis egész más arca tárult szemem elé. Ma már nem eldugott falvakban találtuk meg azokat a templomokat, hová eleink életükkel hitüket hozták. 77-en indultak a talán soha többé meg nem fordítható útra. Egyikük sem kérdezte, hogy milyen lesz a megélhetés, a ház, amiben lakni kell, milyen kenyeret fognak enni, fog-e az ízleni, hanem csak az lebegett szemeik előtt, hogy Isten szomjas népe van ott, mely az Ő igéjét várja valakitől, aki erre elhívást kap. Pásztor gyülekezetet talált, gyülekezet pásztorára lelt. Mindegyik pásztornak azzal kellett kezdeni a munkát, hogy az egy helyen élő – legalább 500 főt számláló – híveknek templomot építsen, ugyanis addig egyetlen templomuk sem volt. Egymás után készült el mindenütt a templom, de sajnos közülük ma már tíz sincs meg eredeti formájában. A többiek azóta lebontották vagy átépítették, így helyükön újabbak állnak. Amikor 1985. szept. 16-20. között (öt napon át) felkerestük az 59 helyen álló 62 falusi és városi templomot, hogy felvételeket készítsünk, néhány élményünk ez volt:

1. Vanovicében találtuk az egyetlen – azóta már újonnan épített – kéttornyú templomot, melynek a baloldali tornyában még a lélegzetünk is elállt a meglepetéstől – az 1763-ban Nagykállóban született – Nagy György prédikátor, debreceni diák elmés találmánya előtt. A Türelmi Rendelet idején ugyanis a templomokhoz még nem volt szabad tornyot építeni, és nem volt szabad harangozni se. Nagy György a falu kovácsával készíttetett – a harang hangját megközelítően utánozni tudó – U alakúra hajlított – több mázsás, hatalmas vas rudakat. Ezeket egy elmés szerkezet forgatása által fakalapácsok meg-megütik, ami csalhatatlan haranghangot ad. Húsvét ünnepére készült el három ilyen „*harang*,” és amikor először megszólaltak, az ott helyben lakó katolikusok a jezsuita páter vezetésével tüstént mentek a hatósághoz jelenteni, hogy a reformátusoknak „*harangjuk*” van, s kérték, hogy menjenek ki és tartóztassák le a lelkészt. Mentek is boldogan, hogy megtegyék és elvegyék a harangot is, de amikor meglátták, hogy az nem harang, kénytelenek voltak beismerni, hogy felsültek, mert vallási ellenségeik nem vétettek a császári rendelet ellen. Nagy György 1797-1824-ig szolgált a vanovicei gyülekezetben.

2. Prágától északkeletre fekszik Neratovice-Libis, ahol a templom jobb oldali karzatának mellvéd-rekeszében olvasható egy magyar nyelvű bibliai idézet. Az úrasztalára pedig csehül írták fel a következőt: „*Ezt az úrasztalát a saját költségén készítette Wégh János, a libisi egyház alapítója és első lelkipásztora 1792-ben.*” Mindkét feliratot az akkori egyházi iskola tanítója, Jan Jansa készítette. A szöveget és a karzatokat Ignác János lakkozta 1801-ben. (Azelőtt nem volt szokásban arrafelé lakkozni a bútorokat! Wégh János a Veszprém megyei Szilason született 1755-ben, pataki diák volt, Libis lelkipásztora 1787-93 között.)

3. Libicén száz évig állt a Tardy Mózes (Kisaron született 1795-ben) prédikátor szolgálata idejében épített templom. Majd később, 1839-44 között az abaújszántói születésű Soltész István szolgált itt. Sírja példaadóan gondozott és megbecsült. A ma meglévő 200 éves prédikátorsírok mindenütt a legbecsebb emlékei a cseh-morva testvéregyházak gyülekezeteinek.

4. Az Elba menti Lysában a helybeli lelkipásztor „*Molnárt*” mondott a bemutatkozáskor, de egy szót sem tud magyarul, pedig az ott szolgált Molnár nevű prédikátorok ivadéka. Megmutatta legféltebb kincsüket: egy 30 cm magas aranyozott ezüst kelyhet, amit 1789-ben a Bohémiában élő hívek kaptak gróf malomvízi Kendeffy Sándortól és feleségétől, Bethlen Krisztinától.

5. Festői környezetben, egy igen magas hegy tetején találtuk Velká Lhotát, itt van az egyetlen, ma is meglévő, ép, eredeti fatemplom. Szemeink elé vetül most azoknak a magyarországi fatemplomoknak a képe, amelyekről tudjuk, hogy köztömlomaink előtt ilyenek álltak nálunk is sok helyen.

6. Az egyik helyen egy fiatal lelkész nővel találkoztunk, aki magyarul köszöntött minket. Kérdésemre, hogy hol tanulta nyelvünket, azt felelte: nyíregyházi születésű édesapja 1946-ban szlováknak vallotta magát és áttelepült Csehszlovákiába. Otthon a családban tőle tanult meg magyarul.

Élményekben és tapasztalatokban gazdag 2600 km-es utunkról Isten kegyelméből szerencsésen hazaérkeztünk. Kiváncsian vártuk Rychetsky testvérünk cseh-magyar-német nyelven készíthető könyvét, melyben mindent meg szándékozott írni arról, amit tudni kell Isten cseh-morva evangéliumi és magyar protestáns egyházai ma élő népének hitvalló eleinkről, Isten ingyen cselédeiről. Rychetsky lelkipásztor hirtelen halála megakadályozta a könyv megszerkesztését és kiadását, özvegye pedig nem volt tisztában a feljegyzésekben szereplő felderített ismeretanyag hihetetlen értékének, s azt valakinek kölcsön adta, s ezzel az egész anyag a feledés homályába veszett. (E sorok írója a templomokról kb. ötszáz felvételt készített.)

Csehország, Pardubice, 1985. szept. 20.

Várady József
kondói lelkipásztor